

ΕΡΩΦΙΛΗ

Journal of Modern Greek Literature

Τεύχος 4 | Νοέμβριος 2023

Η φυσιογνωμία του λογοτεχνικού περιοδικού *Η Λέξη*: Μια αποτίμηση

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΒΕΝΟΥΤΣΟΥ

Σελ. 55-62

<https://doi.org/10.26247/erofili.2850>

Βιβλιογραφική αναφορά

Βενούτσου, Μαριάννα. “Η φυσιογνωμία του λογοτεχνικού περιοδικού *Η Λέξη*: Μια αποτίμηση.” *Ερωφίλη* 4 (Νοέμβριος 2023): 55-62. <https://doi.org/10.26247/erofili.2850>.

Η φυσιογνωμία του λογοτεχνικού περιοδικού *Η Λέξη*: μια αποτίμηση

Μαριάννα Βενούτσου*

Περίληψη: Το λογοτεχνικό περιοδικό *Η Λέξη* ανήκει στα μεταπολιτευτικά περιοδικά, καθώς ξεκίνησε να εκδίδεται το έτος 1981, σε μια εποχή πολιτικής σταθερότητας, οικονομικής ανάκαμψης, πλούσιας εκδοτικής κίνησης και ποικίλων πολιτιστικών και πνευματικών ερεθισμάτων και αναζητήσεων. Μέσα από τα 205 τεύχη του και τη σχεδόν τριαντάχρονη πορεία του στον χώρο του πνεύματος και της διανοητικής, από το 1981 έως και το 2010, υπήρξε συνδιαμορφωτής των πνευματικών, λογοτεχνικών, αλλά και κοινωνικών ζυμώσεων της εποχής του. Στο παρόν άρθρο, το οποίο στηρίχθηκε σε πρωτότυπη μελέτη της *Λέξης*, θα επιχειρηθεί μια αποτίμηση της φυσιογνωμίας του περιοδικού με απώτερο στόχο να καταδειχθεί η συμβολή του στο πνευματικό πεδίο της μεταπολιτευτικής Ελλάδας. Ο παραπάνω στόχος επιτυγχάνεται μέσα από την παρατήρηση, την παρουσίαση και τον σχολιασμό των βασικότερων χαρακτηριστικών του περιοδικού, ελλείψει προγραμματικών δηλώσεων των εκδοτών του, Αντώνη Φωστιέρη και Θανάση Νιάρχου. Για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων κρίθηκε απαραίτητη η μελέτη των τευχών και των τριών δεκαετιών κυκλοφορίας του περιοδικού και, συγκεκριμένα, των μόνιμων σηλών του, των δημοσιευμένων πεζών και ποιητικών κειμένων, των δειγμάτων θεωρητικού λόγου και των μεταφραστικών επιλογών του. Παράλληλα, μέσα από τη σύγκριση με άλλα λογοτεχνικά περιοδικά της ίδιας χρονικής περιόδου της Μεταπολίτευσης και, συγκεκριμένα, με τα *Περίπλους*, *Διαβάζω*, *Το Δέντρο*, *Οδός Πανός* και *Πλανόδιον*, η παρούσα μελέτη εξετάζει την ύπαρξη ή μη ιδεολογικού προσανατολισμού του περιοδικού, τις στοχεύσεις του και τη γενικότερη συμβολή του στο πνευματικό στερέωμα της μεταπολιτευτικής Ελλάδας.

Λέξεις κλειδιά: Μεταπολίτευση, λογοτεχνικό περιοδικό, *Η Λέξη*, Αντώνης Φωστιέρης, Θανάσης Νιάρχος

Εισαγωγή

Το λογοτεχνικό περιοδικό *Η Λέξη* ξεκίνησε την έκδοσή του λίγα χρόνια μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας, κατά την περίοδο που έχει επικρατήσει να ονομάζεται

* Η Μαριάννα Βενούτσου εκπονεί τη διδακτορική της διατριβή στη Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Τίτλος διατριβής: «Η ταυτότητα του περιοδικού *Η Λέξη* και η συμβολή του στην πνευματική ζωή της μεταπολιτευτικής Ελλάδας».

μεταπολιτευτική.¹ Την περίοδο αυτή οι εκδοτικές πρωτοβουλίες πυκνώνουν· λόγω της κατάργησης της λογοκρισίας των προηγούμενων χρόνων, νέοι εκδοτικοί οίκοι και βιβλιοπωλεία κάνουν την εμφάνισή τους, νέα βιβλία ποικίλης ύλης εκδίδονται και νέα λογοτεχνικά περιοδικά κυκλοφορούν. Δεν είναι τυχαίο πως σε διάστημα μόλις λίγων χρόνων εμφανίζεται πλήθος λογοτεχνικών περιοδικών, όπως *Η Νέα Ποίηση*, *Η Λέξη*, *Πλανόδιον*, *Το Δέντρο*, *Διαβάζω*, *Οδός Πανός*, *Περίπλους*. Η εκδοτική αυτή έκρηξη δεν είναι ανεξάρτητη από την αύξηση του ενδιαφέροντος του αναγνωστικού κοινού.² Άλλωστε, η εκδοτική κίνηση και το αγοραστικό ενδιαφέρον των πολιτών είναι δύο παράγοντες που κινούνται παράλληλα.

Η ύπαρξη τόσων λογοτεχνικών περιοδικών κατά τη Μεταπολίτευση είναι σύμφυτη με την επιθυμία των πολιτών να αγοράσουν βιβλία και περιοδικά, να διαβάσουν, να γίνουν κοινωνοί της τέχνης και του πολιτισμού, κάτι που, λόγω της εποχής της Δικτατορίας που προηγήθηκε, πολλοί είχαν στερηθεί. Από την άλλη, η έκδοση περιοδικών με ενδιαφέρον για τη λογοτεχνία δεν είναι ανεξάρτητη και από τη γενικότερη κινητικότητα της γενιάς του 1970.³ Επομένως, η εποχή της Μεταπολίτευσης προσέφερε το γόνιμο έδαφος πάνω στο οποίο στηρίχθηκαν τα λογοτεχνικά περιοδικά που άρχισαν να εκδίδονται τότε. Παράλληλα, ήδη τα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης, η πολιτική ομαλότητα οδήγησε σταδιακά στην οικονομική σταθερότητα και, συνεπώς, σε άνοδο του βιοτικού επιπέδου της πλειονότητας των πολιτών, γεγονός που συντέλεσε στην ενίσχυση της αγοραστικής τους δύναμης.

Οι σημαντικότερες μόνιμες στήλες της *Λέξης*

Κάθε λογοτεχνικό περιοδικό αποτελεί ένα πολιτιστικό προϊόν και ως τέτοιο αφουγκράζεται τις ζυμώσεις που συντελούνται όχι μόνο σε πνευματικό, αλλά και σε

¹Τον Ιούλιο του 1974 καταλύθηκε το δικτατορικό καθεστώς και ξεκίνησε η κοινοβουλευτική περίοδος. «Μεταπολιτευτική περίοδος» ή «Πρώτη Μεταπολίτευση» είναι όροι που χρησιμοποιήθηκαν για να περιγράψουν αυτήν ακριβώς τη μετάβαση από το καθεστώς της στρατιωτικής δικτατορίας στο καθεστώς της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας που ακολούθησε. Βλ. Δημήτρης Χαραλάμπους, *Μεταπολίτευση και Εκπαιδευτική Πολιτική: Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον* (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2007), 51.

Για τη διάρκεια της μεταπολιτευτικής εποχής οι απόψεις ποικίλουν, καθώς άλλοτε οριοθετείται με την αυστηρή και άλλοτε με την ευρεία έννοιά της. Σύμφωνα με την αυστηρή έννοια, η μεταπολιτευτική περίοδος ξεκινά από τον Ιούλιο του 1974, έτος κατά το οποίο αποκαθίσταται η κοινοβουλευτική δημοκρατία έως τις πρώτες βουλευτικές εκλογές του 1977. Βλ. Δημήτρης Χαραλάμπους, *Μεταπολίτευση και Εκπαιδευτική Πολιτική: Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον* (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2007), 52. Κατά την ευρεία έννοια η περίοδος της Μεταπολίτευσης ξεκινά από τα τέλη Ιουλίου του 1974 και συνεχίζεται έως τις μέρες μας. Βλ. Γιάννης Βούλγαρης, *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990: Σταθερή Δημοκρατία Σηματοδωμένη από τη Μεταπολεμική Ιστορία* (Αθήνα: Θεμέλιο, 2001), 13.

²Αυτή η εκδοτική πλημμυρίδα οδήγησε και στη δημιουργία πολλών βιβλιοπωλείων, λόγω του έντονου αγοραστικού ενδιαφέροντος του κοινού. Το 1982 υπήρχαν στον ελλαδικό χώρο 1.849 βιβλιοπωλεία, εκ των οποίων τα 685 στην περιοχή της Αθήνας και του Πειραιά. Βλ. Αικατερίνη Λάμπρου, «Το Βιβλιοπωλείο στην Ελλάδα, 1974-2009: η Αντοχή της Παράδοσης και η Αλλαγή του Παραδείγματος.» (Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 2012), 237, doi 10.12681/eadd/29291.

³Λάμπρος Βαρελάς, «Η ποιητική γενιά του 1970 και ο περιοδικός τύπος», *Νέα Εστία* 1875 (Δεκέμβριος 2017): 951-963.

κοινωνικό ή οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Για τη *Λέξη* οι παραπάνω διεργασίες δεν περνούν απαρατήρητες. Κάτι τέτοιο είναι εμφανές όχι τόσο μέσω της κύριας ύλης του, όσο μέσω των μόνιμων στηλών του. Ειδικά, μέσω της στήλης των σχολίων της *Κλεψύδρας* αποτυπώνονται πλείστοι πολιτικοί και κοινωνικοί προβληματισμοί. Η *Κλεψύδρα* αποτελεί μία από τις σημαντικότερες μόνιμες στήλες της *Λέξης*, παρούσα και στα 205 τεύχη του. Είναι το εκφραστικό όργανο των συνεργατών του περιοδικού, μέσω του οποίου εκφράζουν τις απόψεις τους για την εκάστοτε πολιτική και, κυρίως, την κοινωνική και πνευματική επικαιρότητα της εποχής, κατά την οποία εκδίδεται το κάθε τεύχος.

Οι σκέψεις, απόψεις, κρίσεις και οι προβληματισμοί που διατυπώνονται από τους συνεργάτες του περιοδικού έχουν διπλό ρόλο: αφενός, να ενημερώσουν τους αναγνώστες για τα πολιτικά, πολιτιστικά και κοινωνικά τεκταινόμενα και, αφετέρου, να τους προβληματίσουν. Χαρακτηριστικό της παραπάνω στήλης είναι ότι αφορμάται από γεγονότα της επικαιρότητας που απασχολούν, κατά την εποχή έκδοσης του κάθε τεύχους, την ελληνική και παγκόσμια επικαιρότητα, ενώ, συνήθως, δεν καταλήγει σε κρίσεις για διαχρονικά ζητήματα. Πολεμικές συρράξεις, η αστικοποίηση της ζωής, η κυριαρχία της εικόνας και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, οι φόβοι για την αλλοίωση της γλωσσικής παράδοσης, η έντονη κομματικοποίηση της ζωής –χαρακτηριστικό κυρίως των πρώτων μεταπολιτευτικών χρόνων– είναι μερικά μόνο από τα θέματα που απασχολούν τη στήλη των σχολίων της *Κλεψύδρας* και αποδεικνύουν την ύπαρξη διόδου επικοινωνίας και διαλόγου του περιοδικού με την κοινωνία και τον πολιτισμό.

Αυτός ο διάλογος αποτελεί βασική προϋπόθεση συμβολής ενός λογοτεχνικού περιοδικού στη διαμόρφωση της πνευματικής ζωής κάθε εποχής και *Η Λέξη* κάτι τέτοιο το επιτυγχάνει αρχικώς με τις μόνιμες στήλες της. Η προβολή από την *Κλεψύδρα* λογοτεχνικών εκδηλώσεων και ημερίδων, η αναφορά σε συμπόσια, πολιτιστικά, εικαστικά και καλλιτεχνικά δρώμενα, η ύπαρξη αφιερωμάτων που αποτίουν κάθε φορά φόρο τιμής σε πνευματικές προσωπικότητες του παρελθόντος, αλλά και σύγχρονες των τευχών του περιοδικού, συμβάλλουν ώστε ο αναγνώστης να παρακολουθεί, να ενημερώνεται και -γιατί όχι- να συμμετέχει σε αυτά, με αποτέλεσμα να καλλιεργείται πνευματικά και να διαμορφώνεται το πλαίσιο των πολιτιστικών, καλλιτεχνικών και πνευματικών ενδιαφερόντων του. Επιπλέον, οι μόνιμες στήλες της *Λέξης* για τα εικαστικά νέα, τις τρέχουσες θεατρικές παραστάσεις και τις κινηματογραφικές προβολές κινούνται στο ίδιο πλαίσιο. Η γλυπτική, η ζωγραφική, το θέατρο και ο κινηματογράφος αποτελούν εκφάνσεις του πνεύματος και του πολιτισμού· οι συνεργάτες του περιοδικού, προβάλλοντας και σχολιάζοντας ποικιλοτρόπως εικαστικές εκδηλώσεις, θεατρικά ή κινηματογραφικά δρώμενα, ασκούν επίδραση στο αναγνωστικό κοινό και διαμορφώνουν, κατά κάποιο τρόπο, τις προτιμήσεις του. Έτσι,

το περιοδικό αποτελεί παράγοντα διαμόρφωσης του πνευματικού πεδίου. Ταυτόχρονα, η εικονογράφηση των τευχών με έργα χαρακτηριστικής, γλυπτικής και ζωγραφικής τέχνης όχι μόνο καθιστά το περιοδικό πιο ελκυστικό στον αναγνώστη, αλλά ακόμα περισσότερο προβάλλει το έργο καλλιτεχνών που αποτελούν τους κύριους εκφραστές του πνευματικού πολιτισμού της εποχής της Μεταπολίτευσης.

Η συγγραφική δραστηριότητα γενικότερα, και η λογοτεχνική ειδικότερα, αποτελούν, ομολογουμένως, ένδειξη πνευματικού πολιτισμού. Με την προβολή λογοτεχνικών βιβλίων, διηγημάτων, μυθιστορημάτων, ποιητικών συλλογών, η μόνιμη στήλη *Η κρίση του βιβλίου* φέρνει σε επαφή τους αναγνώστες με βιβλία σύγχρονα της εποχής έκδοσης του κάθε τεύχους, διαμορφώνοντας με τη θετική ή μη κριτική της τη στάση του αναγνωστικού κοινού απέναντι σε αυτά. Παράλληλα, η μόνιμη στήλη *Εξ όνουχος*, με έντονο το επικαιρικό στοιχείο, παρουσιάζοντας στους αναγνώστες αξιόλογα δείγματα λογοτεχνικής γραφής, αποτελεί, κατά κάποιον τρόπο, παράγοντα διαμόρφωσης των αναγνωστικών προτιμήσεων και γενικότερα του πνεύματος και του πολιτισμού.

Δεν θα μπορούσε, τέλος, να μην γίνει αναφορά στη στήλη *Σε β' πρόσωπο*. Αποτελεί, στην πραγματικότητα, «μια συνομιλία» –όπως αναγράφεται από το ίδιο το περιοδικό ακριβώς κάτω από τον τίτλο *Σε β' πρόσωπο*– των συνεκδοτών του, Αντώνη Φωστιέρη και Θανάση Νιάρχου, με κάποιον εν ζωή λογοτέχνη, καλλιτέχνη και γενικότερα άνθρωπο του πνεύματος. Άλλωστε, και η χρήση της φράσης *Σε β' πρόσωπο* υποδηλώνει αυτή τη συνομιλία, τη συζήτηση, τον διάλογο. Τα ονόματα των Νίκου Εγγονόπουλου, Νίκου Καρούζου, Μίλτου Σαχτούρη, Νικολάου Κάλας, Γιάννη Ρίτσου, Μανόλη Αναγνωστάκη, Οδυσσέα Ελύτη αποτελούν μόνο ένα μικρό δείγμα από τις συνομιλίες που φιλοξένησε η εν λόγω στήλη.

Οι προβαλλόμενοι λογοτέχνες

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, *Η Λέξη* είναι ένα λογοτεχνικό περιοδικό από το οποίο απουσιάζουν οι προγραμματικές δηλώσεις. Ωστόσο, ήδη από τα πρώτα τεύχη της είναι δυνατό να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα για τη φυσιογνωμία της. Πέρα από τη *Λέξη*, άλλα μεταπολιτευτικά περιοδικά, όπως είναι τα *Διαβάζω*, *Το Δέντρο*, *Πλανόδιον*, εκδίδονται σε μια εποχή που δεν χαρακτηρίζεται από ιδεολογικές αντιπαραθέσεις όμοιες με αυτές του παρελθόντος, ούτε από διαμάχες για το γλωσσικό μας ζήτημα, όπως συνέβη με παλαιότερα περιοδικά, μολονότι η δεκαετία του 1970 είναι ιδεολογικά φορτισμένη με την αποχουντοποίηση και την κυριαρχία της Αριστεράς. Η επιλογή της ύλης είναι τέτοια που δεν περιορίζεται στην προβολή συγκεκριμένων λογοτεχνών. Όσον αφορά, συγκεκριμένα, στη *Λέξη*, η επιλογή των λογοτεχνικών κειμένων χαρακτηρίζεται από μια ευρεία ποικιλία, κάτι που διαμορφώνει και τη φυσιογνωμία της.

Μακριά από ιδεολογικούς προσανατολισμούς παρατηρείται μια μείξη λογοτεχνικών ρευμάτων και γενεών.

Το ηλικιακό κριτήριο ποτέ για το περιοδικό δεν υπήρξε αποφασιστικό. Αντιθέτως, προβάλλονται λογοτεχνικές μορφές τόσο της ελληνικής αρχαιότητας όσο και του 19^{ου} αιώνα και του 20^{ου} αιώνα από όλο το φάσμα του. Σαπφώ, Αισχύλος, Κάλβος, Σολωμός, Βιζυηνός, Παπαδιαμάντης, Καβάφης, Παλαμάς, Σεφέρης, Ρίτσος, Σαχτούρης, Αναγνωστάκης, Φωσιέρης, Βέης, Βαρβέρης, Βλαβιανός, όλοι συνυπάρχουν αρμονικά μέσα στις σελίδες του περιοδικού, διατρανώνοντας πως πρωταρχικός του στόχος είναι να αποτελέσει ένα λογοτεχνικό έντυπο που θα φέρει σε επαφή τον αναγνώστη του τόσο με τη λογοτεχνική παράδοση όσο και με τη σύγχρονη λογοτεχνική δημιουργία και επομένως θα συμβάλει στη διαμόρφωση του πνευματικού πεδίου της εποχής του.

Παράλληλα, το περιοδικό υπήρξε το εκφραστικό όργανο νέων συγγραφέων, για παράδειγμα των Δημήτρη Αγγελή, Χάρη Ψαρά, Μαριγώς Αλεξοπούλου, οι οποίοι έκαναν, την εποχή που πρωτοπαρουσιάζονται από το περιοδικό, τα πρώτα βήματά τους στον χώρο της λογοτεχνίας. Το γεγονός ότι προϊόντος του χρόνου το περιοδικό δημοσιεύει έργα όλο και περισσότερο νέων ηλικιακά λογοτεχνών, κατά τον Θανάση Νιάρχο,⁴ «δεν αποτελεί στοιχείο προβολής αυτών των λογοτεχνικών φωνών, αλλά περισσότερο εκτίμηση για το λογοτεχνικό τους έργο». Πιο συγκεκριμένα, οι εκδότες του περιοδικού συμπεριέλαβαν στις σελίδες της *Λέξης* κείμενα νέων σε ηλικία λογοτεχνών, των οποίων το συγγραφικό έργο εκτίμησαν, γνωρίζοντάς το είτε μέσα από άλλα δημοσιεύματα της εποχής, είτε μέσω της αποστολής του στην ταχυδρομική διεύθυνση του περιοδικού από τους ίδιους τους νεοεμφανιζόμενους λογοτέχνες.

Οι προτιμήσεις της *Λέξης* στη δημοσίευση -λογοτεχνικών και μη- κειμένων

Η *Λέξη* δεν είναι περιοδικό που δημοσιεύει κατ' αποκλειστικότητα ποίηση ή πεζογραφία, αν και τα ποιητικά κείμενα που φιλοξενεί παρουσιάζουν μια μικρή αριθμητική υπεροχή. Στην ερώτηση αν η ποιητική ιδιότητα των εκδοτών διαδραμάτισε κάποιο ρόλο σε αυτήν την υπεροχή δημοσιευμένων ποιητικών κειμένων, ο Αντώνης Φωσιέρης⁵ δεν απέκλεισε αυτό το ενδεχόμενο. Υποστήριξε όμως πως, κατά κύριο λόγο, η παραπάνω υπεροχή υπαγορεύτηκε από λόγους πρακτικούς, αφού τα πεζά κείμενα καταλαμβάνουν περισσότερες σελίδες στην ύλη του περιοδικού, σε αντίθεση με τα ποιητικά κείμενα, που είναι, ως προς την έκτασή τους, συντομότερα. Επομένως, στόχος των εκδοτών δεν ήταν να παρουσιάσουν στο αναγνωστικό κοινό το

⁴ Τηλεφωνική συνέντευξη με τον Θανάση Νιάρχο στις 05-09-2021.

⁵ Τηλεφωνική συνέντευξη με τον Αντώνη Φωσιέρη στις 07-07-2021.

λογοτεχνικό είδος που οι ίδιοι υπηρετούν, αλλά μια ποικιλία λογοτεχνικών κειμένων, μεταξύ των οποίων θεατρικά έργα, μυθιστορήματα, διηγήματα και άλλα είδη πεζού λόγου. Αυτό, άλλωστε, βρίσκεται σε αρμονία με την εποχή κατά την οποία εκδίδεται το περιοδικό, μια εποχή κατά την οποία παρατηρείται άνθηση της πεζογραφίας⁶ και στροφή του ενδιαφέροντος του αναγνωστικού κοινού προς αυτή· ένα λογοτεχνικό περιοδικό δεν κινείται συνήθως αντίθετα από την εποχή του και τις τάσεις της.

Την ύλη του περιοδικού, εκτός από τα πρωτότυπα λογοτεχνικά έργα, συμπληρώνουν οι μελέτες, τα αφιερώματα, τα άρθρα, οι επιστολές, οι σελίδες ημερολογίου. Πολλά από αυτά αποτελούν μέρος ενός αφιερώματος σε μια μορφή του πνεύματος και του πολιτισμού –όχι αποκλειστικά λογοτέχνη–, μολονότι τα αφιερώματα σε λογοτέχνες αριθμητικά υπερτερούν. Κάποιες φορές στα αφιερώματα και στα άρθρα συνυπάρχει το λογοτεχνικό και το εξωλογοτεχνικό στοιχείο. Πρόκειται για μελέτες και, κυρίως, άρθρα που άλλοτε σχολιάζουν και αναλύουν τις βασικές αρχές της γραφής των λογοτεχνών και άλλοτε αναφέρονται στον λογοτέχνη ως άνθρωπο, περιγράφοντας τον χαρακτήρα, τις συνήθειες και τις αδυναμίες του.

Αυτή η συνύπαρξη λογοτεχνικού και εξωλογοτεχνικού στοιχείου είναι που κάνει τη *Λέξη* ένα ελκυστικό λογοτεχνικό έντυπο, που μπορεί να διαβαστεί από αναγνώστες κάθε ηλικίας και, κυρίως, κάθε ιδιότητας. Το ίδιο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα θεματικά αφιερώματα. Η *Λέξη*, εν ολίγοις, δεν είναι ένα περιοδικό μιας κλειστής συντεχνίας κριτικών της λογοτεχνίας. Την παραπάνω, άλλωστε, ποικιλία που χαρακτηρίζει την ύλη του περιοδικού επιβεβαιώνει και η στενή συνεργάτης του, Αντιγόνη Βλαβιανού, υποστηρίζοντας πως πρόκειται για ένα περιοδικό που εστιάζει τόσο στην ελληνική και ξένη γραμματεία, όσο και στην τέχνη, δηλαδή στη ζωγραφική, στη γλυπτική, στη μουσική και στη φωτογραφία.⁷

Οι μεταφραστικές επιλογές της *Λέξης*

Στο περιοδικό, παράλληλα με την ελληνική, δημοσιεύεται και ξένη λογοτεχνία, ενώ μεταφράζονται έργα κάθε λογοτεχνικού είδους, χωρίς δηλαδή να υπάρχει ειδολογική, αλλά ούτε γλωσσική ή γεωγραφική διάκριση. Λογοτεχνικά έργα από κάθε γωνιά του πλανήτη παρουσιάζονται μεταφρασμένα στις σελίδες της *Λέξης*· σημειωτέον ότι έργα της κλασικής ρωσικής λογοτεχνίας αποτελούν τη μειοψηφία. Χαρακτηριστικά είναι τα αφιερώματα του περιοδικού στη λογοτεχνική παραγωγή συγκεκριμένων χωρών ή γεωγραφικών περιοχών, για παράδειγμα της Γαλλίας, της Δανίας και της Δυτικής

⁶ Χατζηβασιλείου (2018) 32.

⁷Συνέντευξη με την Αντιγόνη Βλαβιανού στις 18-02-2023.

Γερμανίας. Αριθμητικά και ποσοτικά όμως οι μεταφράσεις έργων της γαλλικής και κυρίως της αμερικανικής λογοτεχνίας υπερτερούν.

Η συχνή παρουσία έργων της γαλλόφωνης λογοτεχνίας οφείλεται εν μέρει και στο γεγονός ότι τη μετάφραση ενός μέρους αυτών αναλαμβάνουν οι ίδιοι οι εκδότες, Αντώνης Φωστιέρης και Θανάσης Νιάρχος, αλλά και διάφοροι συνεργάτες του περιοδικού, όπως ο Γιάννης Βαρβέρης, η Ρούλα Κακλαμανάκη και η Αντιγόνη Βλαβιανού. Από την άλλη, τα έργα της αμερικανικής λογοτεχνίας –κυρίως της αγγλόφωνης, αλλά και τα γραμμένα στις γλώσσες της λατινικής Αμερικής– αποτελούν την πλειοψηφία των έργων της μεταφρασμένης ποίησης και πεζογραφίας που δημοσιεύονται. Αυτό συνάδει και με το γενικότερο ενδιαφέρον που παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες για την αμερικανική λογοτεχνία και μπορεί να οφείλεται σε δύο λόγους: αφενός, στην εμφάνιση αρκετών Αμερικανών λογοτεχνών τους τελευταίους δύο αιώνες και στην παράλληλη έκρηξη του ενδιαφέροντος των αναγνωστών για την αγορά λογοτεχνικών βιβλίων και, αφετέρου, στη θεματολογία της αμερικανικής λογοτεχνίας, η οποία, εστιάζοντας σε θέματα πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά και ασκώντας κριτική,⁸ ενίοτε στα κακώς κείμενα της πολιτικής και κοινωνικής ζωής, αγγίζει τον σύγχρονο αναγνώστη και βρίσκεται εγγύτερα στα ενδιαφέροντά του.

Το πλήθος λοιπόν των μεταφραστικών επιλογών της *Λέξης* δεν είναι ούτε αυτό ανεξάρτητο από την εποχή της Μεταπολίτευσης, κατά την οποία εκδίδεται. Ένα από τα χαρακτηριστικά της μεταπολιτευτικής περιόδου είναι και η παγκοσμιοποίηση, σύμφωνα με την οποία στοιχεία της κουλτούρας και του πολιτισμού εύκολα κυκλοφορούν από τη μία γεωγραφική περιοχή στην άλλη. Ένα από αυτά τα στοιχεία είναι και η λογοτεχνία, που μέσα από τη μετάφραση δεν μένει εντός των στενών ορίων της περιοχής που γράφτηκε. Ακολούθως, οι μεταφράσεις λογοτεχνικών έργων κατά τη μεταπολιτευτική εποχή αυξήθηκαν, συγκρινόμενες με τη χρονική περίοδο που προηγήθηκε. Παράλληλα, οι μεταφραστικές επιλογές της περιόδου της μεταπολίτευσης αφορούν περισσότερο στην ξενόγλωσση λογοτεχνία της δυτικής Ευρώπης και δη της αγγλόφωνης και λιγότερο άλλων γεωγραφικών περιοχών· γι' αυτό και στη *Λέξη* η αγγλόφωνη λογοτεχνία υπερτερεί αριθμητικά. Έτσι, το περιοδικό με τις μεταφράσεις ξενόγλωσσων λογοτεχνικών έργων γίνεται συνδιαμορφωτής –με τη συμβολή και άλλων παραγόντων, όπως είναι οι εκδοτικοί οίκοι και οι εφημερίδες– του πνευματικού πολιτισμού της μεταπολιτευτικής περιόδου.

⁸Βλ. Alexia Walker, «English Literature VS. American Literature» στην ηλεκτρονική έκδοση του περιοδικού *The Adroit Journal*, (blog), 1 Μαΐου 2019: <https://theadroitjournal.org/2019/05/01/english-literature-vs-american-literature/>, [Προσπελάστηκε, 22 Σεπτεμβρίου 2023].

Επιλογικά

Συμπερασματικά, *Η Λέξη* αποτελεί ένα λογοτεχνικό περιοδικό που χαρακτηρίζεται από μια ποικιλία δημοσιευμένων κειμένων. Ποιητικός και πεζός λόγος, άρθρα, αφιερώματα, συνεντεύξεις, ξένη λογοτεχνία, μόνιμες στήλες για τη βιβλιοκριτική και την πολιτική, κοινωνική, πολιτιστική επικαιρότητα φιλοξενούνται στις σελίδες του, διαμορφώνοντας τον πλουραλιστικό χαρακτήρα του. Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι βασικός στόχος του περιοδικού είναι η προβολή ποιοτικών κειμένων, ανεξάρτητα από λογοτεχνικές γενιές και λογοτεχνικά ρεύματα, δικαιολογούν το γεγονός ότι *Η Λέξη* αποτέλεσε ένα από τα μακροβιότερα λογοτεχνικά περιοδικά της πρόσφατης ιστορίας, με μεγάλη απήχηση στο αναγνωστικό κοινό.

Βιβλιογραφία

Πρωτογενής

Φωστιάδης, Αντώνης και Νιάρχος, Θανάσης. *Η Λέξη. Ελληνική και Ξένη Λογοτεχνία*, τεύχη 1-205, Αθήνα, 1981-2010.

Δευτερογενής

Βαρελάς, Λάμπρος. «Η ποιητική γενιά του 1970 και ο περιοδικός τύπος», *Νέα Εστία* 1875 (Δεκέμβριος 2017): 951-963.

Βούλγαρης, Γιάννης. *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990: Σταθερή Δημοκρατία Σημαδεμένη από τη Μεταπολεμική Ιστορία*, Αθήνα: Θεμέλιο, 2001.

Βούλγαρης, Γιάννης. *Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση στην Παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα: Πόλις, 2012.

Βούλγαρης, Γιάννης. *Η Μεταπολιτευτική Ελλάδα 1974-2009*, Αθήνα: Πόλις, 2013.

Λάμπρου, Αικατερίνη. «Το Βιβλιοπωλείο στην Ελλάδα, 1974-2009: η Αντοχή της Παράδοσης και η Αλλαγή του Παραδείγματος». Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 2012. doi.10.12681/eadd/29291.

Walker, Alexia. «English Literature VS. American Literature» *The Adroit Journal* (blog), 1, May 2019, <https://theadroitjournal.org/2019/05/01/english-literature-vs-american-literature/>. [Προσπελάστηκε, 19 Μαΐου 2023].

Χαραλάμπους, Δημήτρης. *Μεταπολίτευση και Εκπαιδευτική Πολιτική: Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2007.

Χατζηβασιλείου, Βαγγέλης. *Η Κίνηση του Εκκρεμούς. Άτομα και Κοινωνία στη Νεότερη Ελληνική Πεζογραφία: 1974-2017*, Αθήνα: Πόλις, 2018.